

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Nλ3Γ(α)

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ / ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ημερομηνία: Κυριακή 10 Απριλίου 2016

Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.¹ Ο συντάκτης του κειμένου θίγει το ζήτημα της ελευθερίας της σκέψης, ενός δικαιώματος άμεσα συνυφασμένου με τη μορφή της πολιτικής εξουσίας. Αρχικά, διευκρινίζει ότι αυτή διαμορφώνεται και εξελίσσεται μέσα από την αντιπαράθεση των κυβερνώντων με τη μάζα που αγωνίζεται για την κατοχύρωση δικαιωμάτων που της ανήκουν. Επιπρόσθετα, ένα δημοκρατικό πολίτευμα έχει χρέος να διασφαλίζει την ελευθερία σκέψης. Αυτή, ωστόσο, υπονομεύεται από μια διαστρεβλωμένη παιδεία και από την προπαγάνδα που αλλοιώνει την αλήθεια και εδράζεται στην αποτελεσματικότητα ενός μεγάλου ψέματος. Ένα τέτοιο καθεστώς στρέφεται ενάντια σ' αυτούς που σκέφτονται και εκφράζουν ελεύθερα τις αντιρρήσεις τους και δεν προτάσσει την κριτική ικανότητα του πολίτη. Στην περίπτωση που απορρίπτει το δικαίωμα της αμφισβήτησης και της διαφωνίας, έχει χάσει τα δημοκρατικά του ερείσματα.

B1.² Μια πραγματικά δημοκρατική πολιτεία αντιμετωπίζει την κριτική των πολιτών ως κινητήριο μοχλό της κοινωνικής πρόοδου. Ειδικότερα, η κριτική που ασκούν οι πολίτες στην κατάχρηση εξουσίας και τις αυθαιρεσίες της, βελτιώνει την υπεύθυνη άσκηση των καθηκόντων των πολιτικών και εγγυάται τη διαφάνεια, την ισονομία και την αξιοκρατία. Έτσι, η κριτική ικανότητα προασπίζει τις δημοκρατικές κατακτήσεις που απολαμβάνουν οι πολίτες και τους θωρακίζει απέναντι σε τακτικές δημαγωγίας και χειραγώγησης, αποτελώντας θεμελιώδη προϋπόθεση σχηματισμού ώριμης, υπεύθυνης σκέψης και ενεργητικής συμμετοχής τους στα κοινά. Γι' αυτό και η ελευθερία σκέψης και έκφρασης στην οποία εδράζεται η κριτική αποτελεί απαραίτητο όρο της δημοκρατίας.

¹ Έκφραση-Έκθεση Γενικού Λυκείου, τεύχος Β', σελ. 262-265.

² Οι μαθητές μπορούν να χρησιμοποιήσουν την πρόταση ως θεματική περίοδο της παραγράφου τους ή ως νοηματική αφόρμηση.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Nλ3Γ(α)

B2.³ Δομικά στοιχεία:

Θεματική πρόταση: Δύο μέσα ... την προπαγάνδα.
Λεπτομέρειες / Σχόλια: Η παιδεία ... την αλήθεια.
Περίοδος κατακλείδα: Δεν υπάρχει.

Η παράγραφος αναπτύσσεται με τη μέθοδο της αιτιολόγησης⁴. Ο συγγραφέας αιτιολογεί τον τρόπο με τον οποίο η παιδεία και η προπαγάνδα περιορίζουν την ελευθερία της έκφρασης («Η παιδεία που υπηρετεί ... αλλοτριώνει. Η προπαγάνδα ... Γιατί με την πρωτοφανή αφέλεια των μαζών, ένα μεγάλο ψέμα είναι πιο αποτελεσματικό, γιατί λένε συχνά ψέματα για μικροπράγματα, ντρέπονται όμως να πουν ένα πολύ μεγάλο ψέμα. Γι' αυτό δε θα συμβεί ποτέ η πλατιά μάζα να υποπτευθεί ένα πολύ μεγάλο ψέμα, και θα σταθεί εντελώς ανίκανη να πιστέψει πως είχε κάποιος την αδιαντροπιά να διαστρέψει τόσο πολύ την αλήθεια»).

Ενδεικτική είναι η χρήση / επανάληψη του υποτακτικού συνδέσμου «γιατί», με τον οποίο αιτιολογείται το πώς η αφέλεια των μαζών τις καθιστά έρμαιο της προπαγάνδας.

B3.⁵ Το εν λόγω κείμενο αποτελεί αποδεικτικό δοκίμιο για τους εξής λόγους:

α) Παρουσιάζει λογική οργάνωση και η δομή του είναι τριμερής. Το θέμα του «Το δικαίωμα άσκησης κριτικής στην εξουσία ως βασική προϋπόθεση δημοκρατίας», βρίσκεται στον πρόλογο και ακολουθούν οι ιδέες που στηρίζουν το θέμα, αναπτυσσόμενες με λογική αλληλουχία.

β) Κυρίαρχος τρόπος πειθούς είναι η επίκληση στη λογική με χρήση τεκμηρίων και, πιο συγκεκριμένα, παραδειγμάτων (2§ «λόγου χάρι την εξουσία ... ευρύτερα»), με γενικά αποδεκτές αλήθειες (2§ «Πέρα από τις τυμπανοκρουσίες ... παραχωρήσεις») καθώς και με επιχειρήματα (4§ «Η προπαγάνδα ... ψέμα», 5§ «Ακριβώς αυτοί που δεν ξεγελιούνται ... ανησυχίες τους»). Βέβαια ο συγγραφέας επικαλείται και την αυθεντία της προπαγάνδας, τον Χίτλερ (4§ «Η βάση της προπαγάνδας ... μεγάλου ψέματος»).

γ) Η γλώσσα που κυριαρχεί είναι η αναφορική, με βασικό στόχο την επιδίωξη της αντικειμενικότητας.

³ Έκφραση Έκθεση, Τεύχος Α, σελ. 75 και Έκφραση Έκθεση, Τεύχος Γ, σελ. 267.

⁴ Δεκτή και η διαίρεση με διαρετέα έννοια τα «μέσα», διαιρετική βάση το «γι' αυτό» (δηλαδή τον τρόπο παραπλάνησης, κάτι που εννοείται από τα προηγούμενα αλλά και που αναφέρεται στη μέση περίπου της παραγράφου) και μέλη της διαίρεσης την «παιδεία» και την «προπαγάνδα». Επειδή η διαιρετική βάση δεν είναι ξεκάθαρη, η επιτροπή θεώρησε, για διευκόλυνση των μαθητών, ως κύριο τρόπο την αιτιολόγηση.

⁵ Έκφραση-Έκθεση Γενικού Λυκείου, τεύχος Γ', σελ. 112, 123, 124.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Nλ3Γ(α)

Παρατήρηση:

Βέβαια ο μαθητής θα μπορούσε να τεκμηριώσει την απάντησή του και με τα εξής:

- δ) Σκοπός του συγγραφέα είναι η προσπάθεια εξέτασης του κατά πόσον ένα καθεστώς πολιτικό συμβάλλει στη δυνατότητα του πολίτη να σκέφτεται διαφορετικά από αυτό, με απώτερο σκοπό την απόδειξη της θέσης, ότι «η άσκηση κριτικής συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημοκρατίας».
- ε) Η σκοπιιά θέασης της πραγματικότητας από τον συγγραφέα είναι η αντικειμενική, αφού αναλύει το θέμα χωρίς να λαμβάνει προσωπική θέση. Αυτό καθίσταται σαφές κι από το γεγονός ότι το κύριο πρόσωπο γραφής είναι το γ' ενικό και πληθυντικό.

- B4.** α) αξιοκατάκριτος (αξιοποίηση, αξιολόγηση, ισάξιος), πιστοποίηση (διαπίστωση, εμπιστοσύνη, αλλόπιστος), δημοσκοπήση (πάνδημος, δημαγωγός, δημοσιογραφία), αξιοκρατία (κρατικοδίαιτος, αυτοκράτορας, τεχνοκρατικός)

β)⁶ **ασφαλώς** = σαφώς, ακριβώς, σίγουρα, συγκεκριμένα, βεβαίως, οπωσδήποτε

αλλοτριώνει = αλλοιώνει, αποξενώνει

πρωτοφανή = πρωτάκουστη, πρωτόγνωρη, ασυνήθιστη, αλλόκοτη

διαστρέψει = παραποιήσει, διαστρεβλώσει, παραχαράξει, αλλοιώσει, αλλάξει, παραμορφώσει

υποχρεωτικά = αναγκαστικά

- B5.**⁷ Μετατροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική: «Μια τέτοια αντίληψη όλο και αμφισβητούν οι μάζες που παλεύουν για νέες κατακτήσεις στην κατεύθυνση των δικαιωμάτων και ελευθεριών».

Ο συντάκτης προτίμησε την παθητική σύνταξη για να δώσει έμφαση στην πράξη, στο αποτέλεσμα της ενέργειας του υποκειμένου (όλο και αμφισβητείται). Με τη μετατροπή της παθητικής σύνταξης σε ενεργητική δίνεται έμφαση στο υποκείμενο που ενεργεί (μάζες).

⁶ Τα συνώνυμα ακολουθούν: α. το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Μ. Τριανταφυλλίδης β. το Ερμηνευτικό Λεξικό της Νέας Ελληνικής Α', Β', Γ' Γυμνασίου γ. το Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γ. Μπαμπινιώτη δ. το Λεξικό Συνωνύμων, Αντωνύμων της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Γ. Μπαμπινιώτη και ε) το Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών

⁷ Έκφραση-Έκθεση Γενικού Λυκείου, τεύχος Β', σελ. 45, 266.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Nλ3Γ(α)

Γ.⁸

Η ελευθερία της έκφρασης υπό διωγμό

Πρόλογος

Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν ήταν ποτέ κάτι αυτονόητο, ούτε καθολικά αναγνωρισμένο. Ο άνθρωπος έκανε αιματηρές προσπάθειες για να κατοχυρώσει τα στοιχειώδη δικαιώματα προκειμένου να αποκτήσει η ζωή του αξιοπρέπεια. Έτσι φτάσαμε στην οικουμενική διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τον ΟΗΕ για να δείξει η πολιτισμένη ανθρωπότητα με τον πιο επίσημο τρόπο τη σημασία τους για τις κοινωνίες και τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Ένα από αυτά τα δικαιώματα – που ανήκει στη χορεία των πολιτικών δικαιωμάτων – είναι και η ελευθερία της έκφρασης.

Α' ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

- Η έκφραση είναι χαρακτηριστικό του ανθρώπου και συνδέεται άρρηκτα με τη σκέψη. Είναι γνωστό ότι τα όρια της έκφρασης αποτελούν και τα όρια της σκέψης μας. Με το δικαίωμα της έκφρασης, λοιπόν, ο άνθρωπος ξεδιπλώνει τις σκέψεις του, εκφράζει αυτά που τον απασχολούν, επικοινωνεί γόνιμα, συνεννοείται.
- Η ελευθερία της έκφρασης ενισχύει την κριτική ικανότητα του ατόμου, διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες, απορρίπτει τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις οδηγώντας το άτομο στην πνευματική χειραφέτηση.
- Παράλληλα, είναι πηγή πνευματικής δημιουργίας. Το άτομο, εκμεταλλευόμενο αυτό το αγαθό, ενεργοποιεί τα πνευματικά του αντανάκλαστικά και εξελίσσει τα γράμματα, τις τέχνες, τις επιστήμες. Δεν είναι τυχαίο που σε περιόδους σκλαβιάς ή επιβολής τυραννικών καθεστώτων η πνευματική παραγωγή είναι μηδενική ή ανυπόφορα ελεγχόμενη, κάτι που καθιστά το πρόσημο της πολιτιστικής ανάπτυξης αρνητικό.
- Σε πολιτικό επίπεδο ακούγονται οι γνώμες όλων με αποτέλεσμα να εκπροσωπείται θεσμικά/κοινοβουλευτικά και ο τελευταίος πολίτης. Έτσι, ενδυναμώνεται η δημοκρατία και αποκτούν νόημα οι έννοιες της πολυσυλλεκτικότητας και του πλουραλισμού.
- Ο Τύπος επιτελεί αδέσμευτα το έργο του. Αποτελεί διάυλο επικοινωνίας μεταξύ του λαού και της πολιτικής εξουσίας, στηλιτεύει τα κακώς κείμενα, διηθεί την πραγματικότητα, ενημερώνει και διαφωτίζει.

⁸ Αφόρμηση από την επικαιρότητα και τα σχολικά βιβλία, Έκφραση-Έκθεση Γενικού Λυκείου, τεύχος Γ, σελ. 113 και Έκφραση Έκθεση για το Γενικό Λύκειο, Θεματικοί κύκλοι, σελ. 380-390.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016 Β' ΦΑΣΗ

E_3.Nλ3Γ(α)

- Το άτομο έρχεται πιο κοντά στην αλήθεια. Όλος αυτός ο ιδεολογικός πλουραλισμός βοηθάει στην πολυπρισματική θεώρηση της πραγματικότητας, στην προσέγγιση της αντικειμενικότητας, στην αποφυγή της πλάνης.

ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Ωστόσο, η ελευθερία της έκφρασης δεν είναι πάντοτε δεδομένη. Η αναφαίρετη αυτή κατάκτηση που, αναμφίβολα, προικίζει τις κοινωνίες με ιδεολογικό και πολιτισμικό πλούτο, φαίνεται ότι ενοχλεί κάποιους και γι' αυτό φροντίζουν να τη φιμώνουν ή να την προσαρμόζουν στα δικά τους μέτρα και σταθμά.

Β' ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΑΠΕΙΛΟΥΝ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ

- Η έντεχνα εκπεμπόμενη προπαγάνδα ετεροκατευθύνει τις μάζες, πωδηγεται τη σκέψη, χαλινάγωγει την έκφραση. Το άτομο καθίσταται ιδεολογικά όμηρος από μια εξουσία ή ένα κόμμα που του υπόσχεται τη γη της επαγγελίας, χωρίς να αντιλαμβάνεται ότι έχει υποστεί έναν μεθοδικό πνευματικό ευνουχισμό.
- Η διαφήμιση, προβάλλοντας καταναλωτικά πρότυπα, στρέφει το άτομο σε συγκεκριμένες επιλογές. Υποτίθεται ότι αγοράζει αυτό που του αρέσει, αυτό που τον εκφράζει, όμως, πλανημένο, δεν καταλαβαίνει ότι γίνεται έρμαιο της διαφημιστικής σαγήνης.
- Φανατισμοί, ακραίες ιδεολογίες πλήττουν την ελευθερία της έκφρασης και ρίχνουν στο πυρ το εξώτερον οποιαδήποτε διαφορετική αντίληψη. Οι επιθέσεις στο περιοδικό «Charlie Hebdo» στο Παρίσι από φανατικούς ισλαμιστές δείχνουν τη μηδενική ανοχή των φονταμενταλιστών στην καλλιτεχνική έκφραση.
- Σε ολοκληρωτικά καθεστώτα η ελευθερία της έκφρασης παραβιάζεται κατάφωρα. Κάθε αντίπαλη πολιτική άποψη φιμώνεται ή λογοκρίνεται με αποτέλεσμα να κυριαρχεί η άποψη των κρατούντων.
- Πολλές φορές η ελευθερία έκφρασης θυσιάζεται στο βωμό των οικονομικών συμφερόντων των καναλαρχών και των εκδοτικών συγκροτημάτων. Όντας επιχειρήσεις, τα σύγχρονα ΜΜΕ – ηλεκτρονικά και έντυπα – διαστρεβλώνουν τα γεγονότα, αλλοιώνουν απόψεις προκειμένου να επιτύχουν την ύψιστη τηλεθέαση και το μέγιστο κέρδος.
- Οι προκαταλήψεις και οι ιδεοληψίες εγκλωβίζουν τον άνθρωπο σε στερεότυπα σχήματα. Αδυνατώντας να ξεφύγει από το διαχρονικά αποδεκτό, καθίσταται δέσμιος ανεπεξέργαστων πληροφοριών χωρίς να μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα.
- Το τεχνοκρατικό μοντέλο της ζωής με την κυριαρχία της μηχανής επιβάλλει μια τυποποιημένη σκέψη, υπηρετεί μια φορμαλιστική διαδικασία που νεκρώνει τη δημιουργικότητα και την καινοτομία.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Nλ3Γ(α)

Επίλογος

Τελικά, όσο κι αν έχει εξελιχθεί ο πολιτισμός μας, πάντα θα ακούγεται επίκαιρη η βολταιρική ρήση για πνευματική ανεκτικότητα. Ο άνθρωπος, αιώνες τώρα, παλεύει ανάμεσα στο καλό και το κακό προσπαθώντας να καταπνίξει το άλογο μέρος της ψυχής του και να επιδείξει το πολιτισμένο του πρόσωπο. Η ελευθερία της έκφρασης πάντοτε ήταν ζητούμενο. Πόσοι ακόμη αγώνες θα χρειαστούν, άραγε, για να καταστεί δεδομένο;

ΕΥΚΛΕΙΔΗΣ
ΤΡΙΚΑΛΑ